

4

ТАЙНАТА, КОЯТО ЩЯЛА ДА ДОНЕСЕ КЛЮЧА ЗА ВСЕЛЕНАТА

Вълни от душна жега обгръщали Вашингтон сутринта на 13 юли 1951 г., когато Сидни Готлиб се явил за първия си работен ден в ЦРУ¹. В ретроспекция този петък, тринайсети, може да бъде разглеждан като исторически момент в тайната история на САЩ. Той бележел началото на халюциногенната кариера на Готлиб в пресечната област на екстремната наука и тайните операции.

– Знаете ли защо са ви вербували? – бил запитан Готлиб, когато давал показания десетилетия по-късно².

– Имаха нужда от някого с моята подготовка, за да организира група химици, които да вършат типа работа, представляваща интерес за ЦРУ по тогавашните му преценки – отговорил той.

– Описаха ли ви по онова време типа работа, която ще вършите?

– Много неопределено. Не бяха съвсем сигурни. Ставаше въпрос за организирането на ново звено там.

– Какво беше вашето разбиране за бъдещата ви функция?

– Моето разбиране? Нямах никакво особено разбиране. Реших, че ще се пробвам за шест месеца.

Към 1951 г. „Синя птица“, проектът на ЦРУ за контрол на съзнанието, вече бил набрал сила. Негови екипи изпробвали методите за „специален разпит“ в тайни затвори в Германия и Япония. Те изучавали въздействията на различни дроги и на такива

похвати като хипнозата, електрошока и сетивната депривация. Това обаче не било достатъчно, за да задоволи заместник-директора по планирането на ЦРУ Алън Дълес.

Дълес смятал „Синя птица“ за проект от изключителна важност – дори такъв, от който можело да зависи оцеляването или изчезването на Съединените щати. И все пак в хода на разрастването си програмата загубила фокус. Водещите разпитите работели без координация. Нямаło единно ръководство. Това накарало Дълес да потърси химик, който да ръководи всички изследвания на ЦРУ върху контрола на съзнанието.

Най-естествено било търсенето да започне от Химическия корпус на армията. Неговите командващи били останали в тясна връзка с Айра Болдуин, към когото хранили почит заради пионерската му работа върху биологичната война през Втората световна война. Макар да се бил върнал в Университета на Уисконсин, Болдуин посещавал редовно Вашингтон и запазил влиянието си като член на научния консултативен комитет към Химическия корпус. Според един разказ той „продължавал работата си от ново бюро, без отговорността за всекидневните операции в „Камп Дитрик“³.

Няколко години по-рано Болдуин бил насочил един от своите най-блестящи студенти, Франк Олсън, експерт по аеробиология, към секретна държавна работа, която го отвела до светия светих на „Камп Дитрик“ – Отдела за специални операции⁴. Болдуин бил останал във връзка и с друг бивш студент, талантив биохимик, който работел във Вашингтон, чувствал се виновен, че не е могъл да служи в армията през Втората световна война, и мечтаел да намери специален начин да докаже патриотизма си. От орбитата на Болдуин се появил човекът, когото ЦРУ търсело.

Лятото на 1951 г. било време, изпълнено със страх за американците. Напрежението в Берлин достигнало плашещи нива. Войната в Корея, която отначало като че давала изгледи за лесна победа, се била превърнала в тежка безизходица, а когато американският командващ там, генерал Дъглас Макартър, разкритикувал начина, по който президентът Труман води войната, Труман го уволнил за неподчинение, предизвиквайки възмутени протести и искания за импийчмънт. У дома сенатор Джоузеф

Маккарти предупреждавал, че комунистите са проникнали в Държавния департамент.

Повечето американци не можели да направят нищо, освен да се тревожат от застрашителното състояние на света. Алън Дълес имал повече варианти. Кариерата му го била научила, право или криво, че тайните операции могат да променят хода на историята. В началото на 50-те години той бил стигнал до заключението, че контролът на съзнанието може да е решаващото оръжие на настъпващата епоха. Всяка държава, която откриела начини да манипулира човешката психика, смятал той, можела да властва в света. Той наел Сидни Готлиб да ръководи търсенето на ЦРУ на този Граал.

Това бил обещаващ избор. Готлиб бил работил почти десетилетие в държавни лаборатории и бил известен като енергичен изследовател. Подобно на много американци от своето поколение, той бил белязан от травмата на Втората световна война – а тъй като не бил в състояние да се сражава, тази травма оставила у него изобилие от натрупана патриотична страст. Неговата фокусирана енергия се вписвала добре в неудържимия активизъм и етическата разтегливост, които формирали служителите на ЦРУ в ранните му години.

В културно отношение обаче тези мъже били далечни на Готлиб. Те били излъскани продукти на американската аристокрация. Мнозина се познавали помежду си от роднинските мрежи и подготвителните училища, от университетите в Бръшляновата лига, клубовете, инвестиционните банки, правните кантори и винаги сплотяващия опит на службата си в УСС по време на войната. Служителите на ЦРУ, които проявявали най-голям интерес към проектите за контрол на съзнанието – Алън Дълес и Ричард Хелмс, били примери от този елит. Дълес се бил издигнал до поста си чрез „Принстън“ и влиятелната по цял свят уолстрийтска юридическа фирма „Съливан & Кромвел“. Неговият довереник Хелмс бил роден във Филаделфия и учил в подготвително училище в Швейцария. И все пак, когато тръгнали да наемат своя върховен магьосник на съзнанието, тези патриции избрали човек, напълно различен от тях – един 33-годишен евреин от имигрантско семейство в Бронкс, който куцал и заеквал.

Пропастта помежду им продължавала и в частния живот. Дълес и Хелмс обичали да са в компания и били неизменно присъствие в коктейлния кръг на Джорджтаун, както се очаквало от хора с тяхното положение. Готлиб бил странно, дори стряскащо различен. Той и семейството му живеели в усамотена хижа и отглеждали сами голяма част от храната си.

„Просто е удивително – размишлява по-късно един бивш негов колега. – В много отношения Сид беше начело на така наречената контракултура, преди още някой да знае, че ще се появи такава нещo.“⁵

Особнячеството на Готлиб не се изчерпвало с необичайния му начин на живот. Той признал пред психолога на ЦРУ, назначен да го провери – Джон Гитингър, – че е бил социалист в колежа⁶. Гитингър го успокоил, че младежкият флирт с левицата нямало да го дисквалифицира. После интервюто се насочило към по-лични теми. Готлиб споменал търсенето на вътрешен смисъл, който вече започвал да оказва влияние върху живота му. Впоследствие Гитингър писал, че младият учен е имал „истински проблем да намери духовно средоточие, след като се е откъснал от юдаизма“.

Последната дума за наемането на Готлиб била на директора на Централното разузнаване Уолтър Бедел Смит, но както в много неща, свързани с тайните операции, той се съобразявал с Дълес. Когато дошъл моментът Дълес да избере американския учен с най-подходящата квалификация да изгради неговата програма за контрол на съзнанието, той излязъл далеч извън границите на своята социална и икономическа класа. И все пак едва ли му е убягнал фактът, че съдбата била нанесла на него и на Готлиб много сходен удар.

Дълес също бил роден с деформиран крак. Състоянието му не било толкова сериозно, колкото при Готлиб. То изисквало само една операция, извършена тайно, защото подобни недостатъци се считали за срамни в издигнатия кръг на семейството му. И все пак и двамата мъже носели протезни обувки през целия си живот. Никой от тях не ходел нормално⁷. Въпреки че били разделени от произхода и опита си, този общ недъг станал, както е наречен на едно място, „силна, но никога неспоменавана връзка

между тях⁸. През следващото десетилетие те щели да залитнат заедно в още неоткрити предели.

Първата задача на Готлиб в ЦРУ била да изкара тримесечен курс за навлизане в разузнаваческия занаят, плюс, както казва той по-късно, „малко исторически сведения за разузнаването в допълнение“⁹. След като завършил курса, той се заел да се образова по-нататък. Научил всичко възможно за изследванията на ЦРУ върху химическите методи за контрол на съзнанието, които намерил за обещаващи, но разпилени. Дълес и Хелмс били впечатлени. У Готлиб те съзрели тъкмо онова съчетание от усърдие и творческо въображение, което смятали за съществено, за да реализира „Синя птица“ пълния си потенциал. Малко след като го наели, те му присъдили и официална титла – началник на новоучредената Химическа секция на Техническата служба. ТС отговаряла за разработката, изпитането и конструирането на шпионски устройства. Химическата ѝ секция била предоставена на Готлиб, за да я устрои, както желае.

Онова лято Дълес дал на Готлиб нещо повече от титла. Той вече бил заключил, че „Синя птица“ не е достатъчно всеобхватна, нито изчерпателна. Сега в лицето на Готлиб разполагал с човек, който да ѝ влее сили. На 20 август 1951 г. Дълес наредил „Синя птица“ да бъде разширена, засилена и централизирана¹⁰. Дал ѝ и име – „Артишок“. Смята се, че е избрал това име, защото артишокът бил любимият му зеленчук; някои по-късни изследователи предполагат, че то всъщност е имало отношение към един колоритен и кръвожаден нюйоркски гангстер, известен като Краля на артишока¹¹. Какъвто и да е бил източникът на името, „Артишок“ бързо погълнал предхождащите го проекти и станал главната опора на Готлиб.

Дълес действал от позицията на все по-силен човек. Само три дни след началото на „Артишок“ той бил повишен до втория по важност пост в ЦРУ – заместник-директор на Централното разузнаване. Това осигурило закрила и подкрепа за експериментите върху контрола на съзнанието на най-високото ниво на американската власт.

Първите директиви, изпратени на екипите на „Артишок“, подсказват крайното естество на проекта¹². Една от тях препоръчва разпитите да се водят „в убежище или обезопасена зона“ със съседно помещение за „записващи устройства, трансформатори и т.н.“ и баня, защото „понякога методите на „Артишок“ предизвикват гадене, повръщане и други състояния, правещи санитарните помещения наложителни“. В друга директива се казва, че „методите на „Артишок“ могат да бъдат използвани на всеки етап от разпита, било то като „изходна точка за получаването на информация, [или] като последно средство, когато всички или почти всички опити за получаване на информация са били неуспешни, или когато обектът е свършено упорит или особено неподатлив“.

„Нашата принципна цел – се казва в трета директива – си остава същата като в началото: изследване на въздействията на дрогите върху самоконтрола и волевите дейности, т.е. може ли волево задържана информация да бъде извлечена чрез дроги, влияещи на висшата нервна система? Ако това е така, кои вещества са по-подходящи за тази цел?“¹³ Четвърта записка уверява, че „вече са на разположение дроги (произвеждат се и нови), които могат да унищожат интегритета и да направят недискретен и най-надеждния човек“¹⁴.

Служителите на ЦРУ и техните партньори в Отдела за специални операции на армията вече изпитвали най-различни дроги върху затворници в Германия и Япония. Започвайки през 1951 г., те провели и една продължителна серия експерименти в „черен обект“ във „Форт Клейтън“ в зоната на Панамския канал. Първият обект на експериментите им бил един затворник, наречен Кели, който в действителност бил млад български политик на име Димитър Димитров¹⁵. Той бил споделил информация с ЦРУ, но оперативните работници на ЦРУ заподозрели, че се кани да се пренасочи към френската разузнавателна служба. За да предотвратят това, те уредили Кели да бъде отвлечен и хвърлен в гръцки затвор – тип операция, който по-късно щял да бъде наречен „извънредно предаване“. След като го изтезавали шест месеца, гръцките разпитващи заключили, че той не знае никакви тайни. Върнали го на ЦРУ, което го откарало във „Форт

Клейтън“. През 1952 г. служител на ЦРУ, следящ случая му, докладвал, че „поради затварянето си в гръцки затвор и във военна болница Кели е станал много враждебен към Съединените щати и към нашите разузнавателни операции в частност“. Той препоръчвал „към Кели да бъде приложен подходът на „Артишок“, за да се види дали е възможно да бъде преориентиран отново“ към САЩ. Кели бил държан във „Форт Клейтън“ три години. Няма известни документи, които да проследяват хода на обработката му. Години по-късно в Съединените щати той се опитал да заинтересува с историята си списание „Парейд“, но ЦРУ се постарало да компрометира статията, като казало на редакторите, че той бил „самозванец“, който бил „непочтен, ненадежден и пълен с фантастични истории за ЦРУ“.

Експериментите, проведени с Кели, както и онези, извършвани с „непотребните“ в Германия и Япония, не донесли значими резултати и не довели ЦРУ по-близо до никое от откритията, на които то се надявало. Това не обезкуражило Дълес. Той се бил самоубедил, че методи за контрол на съзнанието съществуват, но комунистите са ги открили преди тях, и че това представлява смъртна заплаха за останалия свят. „Артишок“ бил неговият отговор.

СТРАХЪТ ОТ ВРАГОВЕ СЕ РАЗПРОСТРАНИЛ далеч отвъд учрежденията на националната сигурност във Вашингтон. В началото на 50-те години, докато американците били предупреждавани, че комунистите се внедряват в управлението им, същевременно им било казвано и че същите тези комунисти били намерили начини да контролират съзнанието на хората. Благодарение на работата на един пропагандатор с въображение – Едуард Хънтър, американците научили нова фраза – „промиване на мозъка“.

Хънтър бил войнствено антикомунистически настроен журналист в Европа и Азия през 20-те и 30-те години, а през Втората световна война работил като – по собственото му определение – „специалист по пропагандата“ в УСС¹⁶. По-късно постъпил в Управлението за координация на политиките в ЦРУ, средище на операция „Присмехулник“, чрез която ЦРУ оформяло отразяването на световните новини в американската преса.

На 20 септември 1950 г. Хънтър публикувал статия в „Маями Нюз“, озаглавена „Тактиката на промиване на мозъка тласка китайците в редовете на Комунистическата партия“. Цитирайки интервюта, които бил провел с един студент от Севернокитайския народен революционен университет, Хънтър твърдял, че е открил тайна програма, чрез която китайските комунисти контролирали съзнанието на своите сънародници. Името, което ѝ дал, по собствените му думи произхождало от китайските йероглифи *си нао*, буквално означаващи „миене мозък“.

Масовото въображение било грабнато от тази идея. Промиването на мозъка било прост начин за обясняването на всяко отклоняващо се поведение, от антиамериканизма в чужбина до неортодоксалните политически възгледи у дома. Хънтър разширил репортажа си в по-дълга статия за „Ню Лидър“, който имал тесни връзки с ЦРУ, а после и в книга, озаглавена „Промиването на мозъка в червен Китай“, в която призовавал американците да се подготвят за „психологическа война в мащаби, неизмеримо по-огромни, отколкото би могъл да си представи който и да било милитарист в миналото“¹⁷. Хънтър се превърнал в малка знаменитост, давайки интервюта и свидетелствайки пред комисии на Конгреса. „Червените разполагат със специалисти в своите комисии за промиване на мозъка“, казал той на Комисията по антиамериканска дейност¹⁸. Тези специалисти, твърдял Хънтър, подготвяли психоатаки, имащи за цел да подчинят „народа, земята и ресурсите на Съединените щати“ и да превърнат американците в „поданици на един „нов световен ред“ за изгодата на една безумна групичка деспоти в Кремъл“.

Малцина учени приемали разпенените приказки на Хънтър сериозно, но те докосвали нерва на времето. Руснаците били тествали успешно първото си ядрено оръжие. На американците било казвано, че страната им може да бъде нападната всеки момент. Заплахата от промиване на мозъка изглеждала дори още по-ужасяваща, защото била много непонятна.

Насърчавайки убеждението, че комунистите са овладели методите за промиване на мозъка, ЦРУ попаднало в плен на собствената си пропаганда. Алън Дълес и другите висши служители

били обхванати от страха, че губят решителна надпревара. Това ги накарало не само да оправдаят екстремното експериментиране с дроги, но и да се самоубедят, че националната сигурност на САЩ го изисква.

„Въпросът с промиването на мозъци беше дълбока загриженост – обяснява години по-късно Ричард Хелмс. – Чувствахме, че е наша отговорност да не изоставяме от руснаците или китайците в тази област, а единственият начин да открием какви са рисковете, беше да тестваме такива неща като ЛСД и други дроги, които биха могли да се използват за контрол на човешкото поведение.“¹⁹

Много от онова, което ЦРУ наричало „работа по „Артишок“, се окачествява като медицинско изтезание. Упомяването на недоброволни пациенти с мощни дроги, подлагането им на екстремна температура и звук, завързването им за електрошокови машини и другите форми на злоупотреба обаче не били единствените неща, които тези изобретателни учени правели. Една докладна записка на ЦРУ, писана скоро след започването на „Артишок“, наемква за неговия обхват²⁰.

Трябва да се предприемат специфични изследвания за разработването на нови вещества или дроги или за усъвършенстването на познати елементи с цел използването им в работата по „Артишок“.

Трябва да се направи изчерпателно проучване на различни газове и аерозоли... Трябва да се изучават газови пистолети, дюзи и пулверизатори, както скрити, [така и] открити. Освен това трябва да се изучи проблемът с трайното мозъчно увреждане или амнезия вследствие на липсата на кислород или излагането на други газове.

Трябва да се изследват въздействията на високото и ниското налягане върху хората.

Би било от полза значителен обем изследвания да се посветят на областта на звука. Тези изследвания биха включвали въздействието върху хората на различни видове вибрации, монотонни звуци, сътресения, ултрависоки честоти, ултразвук, въздействието на постоянно повтаряни думи, звуци, постоянно внушение, неритмични звуци, шепот и т.н.

Бактерии, растителни култури, гъби, различни видове отрови... са в състояние да предизвикат заболявания, които на свой ред предизвикват силна треска, делириум и т.н.

Отстраняването на определени основни хранителни елементи, например захар, нишесте, калций, витамини, белтъчини, от храната на човек за определен период от време ще предизвика у него психологически и физически реакции. Трябва да се направи проучване, което да определи дали отстраняването на определени хранителни елементи от менюто на затворниците за даден период от време ще промени съществено предразположението им за работата по „Артишок“.

Дали човек би разкрил информация в резултат на електрошок или докато е в електрошокова кома, още не е доказано... Дали електрошокът може да предизвика контролирани амнезии, изглежда, не е установено.

Ако може да бъде постигнат електронно предизвикан сън и този сън да се използва като средство за установяване на хипнотичен контрол върху човека, такъв апарат може да е от изключително значение за работата по „Артишок“.

Управлението при никакви обстоятелства не би разглеждало [лоботомията и операцията на мозъка] като оперативна мярка. Смята се обаче, че тази тема трябва да се изследва.

Трябва да се проведат специални изследвания, за да се определи ефектът от дълго и непрекъснато подлагане на хора на инфрачервена и ултравиолетова светлина.

Има множество психологически методи, които биха могли да се използват във връзка с работата по „Артишок“, [включително] подвижни или вибриращи помещения; изкривени помещения; целенасочено създаване на състояние на тревожност; създаване на паника, страх или използване на установени фобии и т.н.; въздействието на топлината и студа; въздействието на влагата, сухотата или на влажния или сухия въздух; общият проблем с дезориентацията; [и] напълно звукоизолирани зони.

Би било голямо преимущество, ако може да бъде проектирана малко и ефективно инжекторно устройство, подобно на писалка. То, разбира се, трябва неизбежно да включва някакво въздействащо вещество или дрога, които да бъдат използвани в тази връзка. Това би било много ценно оръжие.

Провеждащите разпитите по „Артишок“ смятали себе си за по-напреднали от яките момчета в „Камп Кинг“, но по клиничните критерии те били впечатляващо некомпетентни. Малцина имали някаква подготовка по психология или знаели чужд език. Те се лутали на сляпо из неясна територия, без да знаят какви методи може да проработят, но решени да опитат всичко, което им хрумне.

Всеки екип на „Артишок“ включвал „специалист по изследванията“, „медик“ и „техник по сигурността“²¹. В началото на 1952 г. действали четири екипа – по един в Западна Германия, Франция, Япония и Южна Корея. По-късно били добавени още няколко. „Като правило – се казва в една записка – индивидите, подложени на методите на „Артишок“, ще оказват пълно съдействие, ще са пасивни и летаргични.“²²

Понякога екип на „Артишок“ бил изпращан по молба на армията или на разпитващи от ЦРУ, сблъскали се с „особено упорити“ затворници. Телеграма, изпратена до Вашингтон в началото на 1952 г., например гласи: „Моля разрешение прилага „Артишок“ на [редактирано], докато екипът във Франция. [Редактирано] не успя да пречупи обекта, но убеден, че той [редактирано].“ Друг път учените от „Артишок“ измисляли нова дрога или някакъв метод, които искали да изпробват, и изпращали искане за „непотребни“ обекти. В средата на 1952 г. те поискали от базата на ЦРУ в Южна Корея да им достави една партида:

Желание изпрати екип „Артишок“ от 18 август до 9 септември да тества важен нов метод. Желание минимум 10 обекта. Ще уведоми старши служители типове желани обекти. Метод не налага, не налага проблеми с разчистване след приложение.

Задачата да произведат химичните съединения за употреба в „работата по „Артишок“ се паднала на учените в „Камп Дитрик“. През 1950 г. те завършили над двегодишната си работа по херметична сферична камера, в която можело да бъдат прилагани контролирани дози токсини на опитни животни или хора, за да бъдат изучавани реакциите им²³. Официално това била Тестовата сфера с обем един милион литра, но в „Камп Дитрик“ всички

я наричали „Осмата топка“. Проектирана отчасти от Айра Болдуин, тя била висока над четири етажа и тежала 131 тона, което я прави най-голямата аеробиологична камера, създавана някога. Около „екватора“ ѝ имало пет херметизирани входа, водещи към камери, в които на експерименталните обекти, закопчани вътре, можело да бъдат впръсквани токсини. Нивата на влажността и температурата във всяка камера можели да се регулират и така се давала възможност на учените да изпитват силата на разнообразни токсини при различни условия. Това станала тайната лаборатория на САЩ за „аеробиологични изследвания на агенти, силно патогенни за човека и животните“, както ги определя един официален документ²⁴.

Сред хората на ЦРУ най-активен в експериментите на „Артишок“ бил Морс Алън, амбициозен служител по сигурността, който бил първият директор на „Синя птица“ и неумолимо търсел методи за контрол на съзнанието. След като получил карт-бланш от Дълес, Алън ентузиазирано лансирал някои от най-крайните проекти на „Синя птица“ и „Артишок“. Той настоявал за по-широко приложение на полиграфите, които ЦРУ, за разлика от други разузнавателни агенции, смятало за надеждни и използвало в значителна степен²⁵. През 1950 г. Алън бил запленил от машината за „електросън“, от която се очаквало да потапя обектите в транс. Той изследвал възможността електрошокът да бъде използван за предизвикването на амнезия или за свеждането на обектите до „нивото на зеленчук“. В други експерименти Алън изпитвал въздействието на радиацията, екстремните температури и ултразвуковия шум. През 1952 г. бил част от тричленен екип, който заминал за вила „Шустер“ в Западна Германия, за да тества, както пише в един доклад, „опасни комбинации от дроги от типа на бензедрин и натриев тиопентал върху руски пленници“, като изследователският протокол уточнявал, че „освобождането от тялото не е проблем“²⁶.

Алън, както и някои други изследователи на контрола на съзнанието в ЦРУ, бил особено увлечен по хипнозата. Той намерил „един прочут сценичен хипнотизатор“ в Ню Йорк, който му казал, че често правел секс с иначе несклонни жени, след като ги поставял в „хипнотичен транс“. Алън преминал четиридневен

курс при този явно талантлив специалист и се върнал във Вашингтон, за да изпробва наученото²⁷. Използвал като свои опитни обекти секретарките в канцелариите на ЦРУ и на няколко пъти успял да ги постави в транс и да ги накара да правят неща, които иначе навярно не биха и помислили да направят, например да флиртуват с непознати или да разкриват фирмени тайни.

„Ако може да бъде установен хипнотичен контрол върху някой участник в тайни операции – заключил Алън, – оперативният работник явно ще има изключителна степен на влияние, контрол, надхвърлящ с порядъци всичко, което сме смятали за осъществимо.“²⁸

Операция „Артишок“ израсла от едно убеждение, което се превърнало във верую за ЦРУ: че съществува начин за контрол на човешкото съзнание и че ако той бъде намерен, наградата няма да е нищо по-малко от световно господство. На моменти Сидни Готлиб и неговите сподвижници се отклонявали в такива области като хипнозата и електрошока, но най-много от всичко ги заплелявали дрогите. Били убедени, че някъде из неизследваната вселена на психофармакологията чакала да бъде открита дрогата на мечтите им. Тя щяла да е нещо чудотворно – „серум на истината“, който да развързва упорстващите езици, отваря, разтваряща съзнанието за програмиране, средство, предизвикващо амнезия и позволяващо изтриване на паметта.

Първата дрога, която се надявали да подейства, била активната съставка на марихуаната – тетрахидроканобинол²⁹. Още преди основаването на ЦРУ учените от УСС били пречистили това вещество до силно действаща течност без вкус, цвят и мирис. Те били толкова убедени в нейния потенциал, че ѝ дали кодовото име ДИ – „дрога на истината“. Месеци наред я изпитвали върху себе си, поемайки различни дози, вкарани в бонбони, добавки за салата и картофено пюре. После се опитали да я пушат. Тези изследвания ги довели до заключения, изглеждащи банални днес: активната съставка на марихуаната предизвиква „състояние на безотговорност... изглежда, отслабва всички задръжки... а чувството за хумор се изостря до степен, при която всяко изказване или ситуация могат да станат изключително смешни“. Това

едва ли било достатъчно, за да я направи полезен инструмент за разпитите. Изследователите продължили нататък.

Следващият кандидат бил кокаинът³⁰. ЦРУ финансирало експерименти, при които той бил даван на психичноболни пациенти под различна форма, включително като инжекция. В един ранен доклад се съобщава, че кокаинът предизвиква възторженост и приказливост. По-късни експерименти подсказват, че той може да доведе до „свободна и спонтанна реч“. След кратък период на въодушевление обаче тази дрога също била сметната за твърде ненадеждна за приложение в „специалния разпит“.

Разочаровани от марихуаната и кокаина, изследователите се обърнали към хероина. В оцелели документи на ЦРУ се отбелязва, че хероинът бил „използван често от полицията и разузнавачите“ и че той и други пристрастяващи вещества „могат да бъдат от полза в обратна посока заради стреса, който създават, когато бъдат отнети на пристрастените към употребата им“³¹. В края на 1950 г. Военноморският флот на САЩ в рамките на един секретен проект, наречен „Брътвеж“, отпуснал на Дж. Ричард Уент, декан на Факултета по психология в Университета на Рочестър, 300 000 долара, за да изучава въздействията на хероина³². Уент създад един миниинститут, в който на студенти плащали по долар на час, за да поглъщат премерени дози, докато той наблюдавал реакциите им. Хероинът обаче се оказал не по-чудодейна дрога от кокаина. Уент бил принуден да заключи, че той има „незначителна стойност при разпити“.

Дали отговорът не бил в мескалина, който в началото на ХХ в. станал първата психоактивна дрога, синтезирана в лаборатория³³? Тази възможност запалила учените в „Камп Дитрик“. Те прекарвали много часове, разпитвайки германските учени за експериментите с мескалин, които те били провеждали със затворници в концлагера в Дахау. Тези експерименти имали смесени резултати, но нацистките лекари смятали, че мескалинът може да има неизследван потенциал. Това насърчило някои от лекарите, работещи за „Синя птица“. В крайна сметка обаче те осъзнали, че ефектите на мескалина – както и на марихуаната, кокаина и хероина – са толкова непредсказуеми, че той не бил от полза като средство за контрол на съзнанието.

През първите месеци от работата си Готлиб прочел купища доклади за тези експерименти. Те описвали подробно най-различни средства, които били изпробвани като възможни пътища към човешката психика, в това число хипноза, сетивна депривация, електрошок, променливи комбинации от стимуланти и успокоителни, както и пречистени форми на марихуана, мескалин, кокаин и хероин. Докато четял, Готлиб бил поразен от един въпрос – какво било станало с ЛСД?

Готлиб, ненаситно любопитен, естествено, искал да опита лично ЛСД. В края на 1951 г., около шест месеца след като бил нает, той помолил един от новите си колеги, Харолд Ейбрамсън, да го упъти в първото му „пътуване“. Ейбрамсън бил лекар, работил в Службата за химическа война през Втората световна война. След основаването на ЦРУ през 1947 г. той станал един от първите му медицински сътрудници. Имал принос в работата по първите експерименти за контрол на съзнанието. Проектът МК-НАОМИ, в който служители на ЦРУ и на Отдела за специални операции си сътрудничели в създаването на токсини и на устройства за тяхното прилагане, бил наречен на неговата секретарка³⁴. Ейбрамсън бил един от малкото учени в света, които били използвали и давали ЛСД. Това го правело идеалния водач. Готлиб намерил първото си психическо пътешествие за просветляващо:

Изпитах усещане за напускане на тялото, имах чувството, че се намирам в нещо като прозрачна колбасена ципа, която покрива цялото ми тяло и проблясва, имах и усещането за доволство и еуфория през повечето от следващите един-два часа, а после то постепенно се разсея³⁵.

След това преживяване Готлиб ускорил темпа на своите изследвания на ЛСД. Първите му обекти били доброволци, колеги от ЦРУ или учени от Отдела за специални операции в „Камп Дитрик“. Някои се съгласявали да бъдат упоени в определени моменти в рамките на контролирани експерименти. Други дали съгласието си да бъдат изненадани, така че да могат да бъдат наблюдавани различни реакции. По-късно на стажантите в Управлението ЛСД било давано без предупреждение³⁶.

„Имаше значително самоекспериментиране – свидетелствал по-късно Готлиб. – Смятахме, че познанието от първа ръка за ефектите на тези дроги [е] важно за онези от нас, които се занимаваха с програмата.“³⁷

Опитването на ЛСД изострило апетита на Готлиб. Същото сторили и докладите от „мнимите разпити“, при които на служители на ЦРУ било давано ЛСД, а след това били убеждавани да нарушат клетви и обещания. В един случай офицер се заклел никога да не разкрива някаква тайна, разкрил я под влиянието на ЛСД, а после забравил целия епизод. Готлиб и неговият взвод от учени изпитвали въодушевлението от доближаването до сърцевината на една вечна загадка.

„В началото си мислехме – припомня си един от тях по-късно, – че това е тайната, която щеше да донесе ключа за вселената.“³⁸

Само две години по-рано Л. Уилсън Грийн от Химическия корпус бил настоявал ЛСД да стане централен елемент в спешна програма за „психохимическа война“. Идеите му били възприети от „Синя птица“ и „Артишок“, но фокусът върху ЛСД се загубил. За изследователите било по-удобно да изпитват дроги и методи, които им били поне смътно познати. След като решил да настоява за изследването на ЛСД, Готлиб се свързал с Грийн, който все още бил в Химическия корпус, а ентузиазмът му към ЛСД не бил отслабнал ни най-малко. И двамата мъже искали да овладеят неговата сила.

Грийн гледал на ЛСД като на оръжие за война, за изваждане от строя на вражески армии или гражданско население. Това било нещо коренно различно от виждането на неговия изобретател Алберт Хофман, който се надявал то да намери приложение в лечението на психични заболявания. Готлиб не споделял никоя от тези амбиции. Той смятал, че истинската ценност на ЛСД ще е в неговия ефект върху индивидуалното съзнание. Готлиб стигнал до убеждението, че от всички познати вещества ЛСД е онова, което е най-вероятно да предостави на посветените начин да контролират други човешки същества. Това би го направило най-силното оръжие за тайни операции.

Това било гола вяра. Дори учените в „Сандоз“ смятали ЛСД за дълбоко загадъчно. Малцина го били изучавали. Десет години след неговото случайно изобретяване Готлиб стигнал до убеждението, че то може да е ключът към контрола на съзнанието. Той бил първият психеделичен визионер.

Готлиб ръководел само шепа учени в Химическата секция. Отделът за специални операции бил съвсем малко по-голям. Тези мъже образували вътрешното ядро, на което щял да разчита Готлиб през следващото десетилетие. Като част от усилията си да сформира сплотен екип, през почивните дни той водел групи от тях на хижи в Мериленд и Западна Вирджиния³⁹. Тези екскурзии допринесли за създаването на връзка, която дала възможност на Готлиб да използва авангардните лаборатории в „Камп Дитрик“ и „Еджуд Арсенал“ за разработването на вещества, които да използват в експериментите си върху контрола на съзнанието.

„Излишните слоеве на взаимовръзки и одобрения бяха премахнати – обяснил по-късно Готлиб. – Нищо или почти нищо не стигаше до писмен вид, освен неизбежните доклади. Дясната ръка не знаеше какво прави лявата, освен ако ние не пожелаехме да го знае.“⁴⁰

Упражнявайки умело бюрократичната власт, дължаща се на поддръжката на Дълес, Готлиб укрепил контрола си върху проектите, свързани с „Артишок“. Дълес и Хелмс го упълномощили да организира каквито експерименти успее да измисли. Това не се нравело на всички в ЦРУ. Служителите на ЦРУ, които били работили по проекти за контрол на съзнанието преди появата на Готлиб, се наежили от това ново влияние. Същото важало и за военните в Химическия корпус, които усещали неговото засилващо се присъствие и недоволствали от него.

„Имаше хора от ЦРУ, които бяха проникнали в лабораториите – недоволства един историк на „Камп Дитрик“ години по-късно. – Те работеха самостоятелно и подозирам, че малцина знаеха това.“⁴¹

През 1952 г. Готлиб съдействал за организирането на конференция в „Еджуд Арсенал“ за „психовеществата като нова концепция за война“. Участниците – всичките служители на ЦРУ и Химическия корпус с най-високо ниво на достъп до сек-

ретна информация – обсъждали химически вещества, които биха могли да предизвикат масова истерия, и аерозолни методи, чрез които тези съединения биха могли да бъдат разпръснати на големи площи. Ораторът, привлякъл най-голямо внимание, бил Л. Уилсън Грийн, чието застъпничество за ЛСД било тайна⁴². Почти никой в залата не знаел за тази дрога, нито дори бил чувал за нея. Грийн смаял слушателите, като им описал така нареченото от него „невероятно откритие“ на ензима на моравото рогче, който можел да предизвиква симптоми, простиращи се от халюцинации до склонност към самоубийство, дори и приложен в изключително малки количества. След това им прочел част от отчета на един доброволец, който го бил писал под влияние на дрогата и бил видял „блещукане, мъждукане, проблясване, искрене, бързо и бавно размазване на цветове, искри, завихряне, движещи се точки, проблясъци на светлина и разпръснати светкавици.“

Грийн си позволил някои мисли за начините, по които ЛСД би могло да се използва във война. „В целеви градски зони облакът от множество бомби или генериращи устройства би покрил най-населената част – казал той. – Саботьори или оперативни работници на разузнаването биха могли да пуснат психоактивни вещества от ръчни устройства... Предстоящите полеви проекти ще се съсредоточат върху движението на облака на големи разстояния и поведението на аерозолите при освобождаването им над населени зони.“

Преди да завърши, Грийн забелязал присъствието на Франк Олсън и други експерти по аерозолите. Той нарекъл тяхната работа „съществена за разработката на тези оръжия“ и призовал останалите да се възползват от експертните им познания. Един учен го попитал дали ЛСД ще бъде осигурено в количества, достатъчни за изследвания. Още не, отвърнал Грийн, но скоро.

Това изложение заинтригувало, но не удовлетворило Готлиб. Той бил доволен да види, че Грийн все още споделя вярата му в потенциала на ЛСД да преобърне света. И все пак оставала една ключова разлика – Грийн си представял ЛСД като оръжие на бойното поле; Готлиб искал да го използва, за да контролира съзнания.

„Бях привлечен от идеите, които предлагаше Грийн – казал той по-късно. – Той бе убеден, че наистина е възможно да се спечели битка или по-голямо сражение, без никой да бъде убиван и без да се разрушава имущество. Макар да намирах това за новаторски подход към войната, бях донякъде скептичен към него. Но бях заинтригуван от потенциалното приложение на психоактивните вещества в много по-ограничени ситуации и конфликти. Там виждах огромна перспектива.“⁴³

Допреди пристигането на Готлиб в ЦРУ повечето експерименти с дроги за контрол на съзнанието имали за цел откриването на „серум на истината“. След като различните дроги една по една се оказали безполезни като надеждно средство при разпит и след като възможната им ценност за предизвикването на амнезия също била отхвърлена, те били оставени настрана. Същото можело да се случи и с ЛСД. Първите експерименти показали, че макар някои хора, които го били взели, да ставали покорни и губели задръжки, други реагирали съвършено различно – въобразявали си, че са свръхсилни, и яростно отказвали да сътрудничат. Някои имали параноични пристъпи. Учените, които извършвали „работа по „Артишок“ с ЛСД – главно във вила „Шустер“ в Германия и в други тайни затвори, – били принудени да заключат, че това не е надежден „серум на истината“ и не изтрива паметта. Готлиб обаче бил убеден, че ЛСД има все още неоткрити сили. То влияело на мозъка по невероятно мощни начини. Тъй като било безцветно, без вкус и без мирис, то изглеждало идеално подходящо за подмолна употреба и както казал един психиатър от ЦРУ, „най-любопитното нещо в него е, че такива миниатюрни количества имат такъв страхотен ефект“⁴⁴.

Друг фактор, караш Готлиб да се впусне в изследване на ЛСД, бил прокрадващият се страх, че съветските учени навярно също са по следите му. Доказателство за това така и никога не се появило, но подозрението изглеждало основателно. Откриването на ЛСД било отразено в руски списания. Анализаторите на ЦРУ допускали, че съветските учени се запасяват с ензими на мораво рогче като суровина.

„Макар да няма налични съветски данни за ЛСД-25 – заключили те в една оценка, – трябва да се приеме, че учените в СССР

са напълно наясно със стратегическото значение на тази мощна нова droga и са в състояние да я произведат по всяко време.“⁴⁵

Покълващата амбиция на Готлиб бързо изпреварила ресурсите му. Той започнал да прехвърля експерименти към „Камп Дитрик“. На служителите, които изпратил там, било наредено да не разкриват, че работят за ЦРУ, и да се представят само като „група от помощен персонал“⁴⁶. Някои армейски учени се досещали за истината и не я одобрявали.

„Знаете ли какво означава „самостоятелна стандартна операция“? – запитал един от тях години по-късно. – ЦРУ провеждаше една такава в моята лаборатория. Тестваха психоактивни вещества, правеха експерименти в лабораторията ми и не ми казваха.“⁴⁷

Експериментите на Готлиб с дроги не се ограничавали до Вашингтон и Мериленд. Той редовно пътувал, за да наблюдава и участва в „специални разпити“ в центровете за задържане в чужбина. При тези командировки имал възможност да изпробва препаратите си върху затворници.

„През 1951 г. екип от учени на ЦРУ, предвождан от д-р Готлиб, отлетял за Токио – се казва в една студия. – Четирима японци, заподозрени, че работят за руснаците, били докарани тайно на едно място, където лекарите от ЦРУ им инжектирали различни депресанти и стимуланти. Подложени на непрекъснати разпити, те признали, че работят за руснаците. Били откарани в Токийския залив, застреляни и изхвърлени от борда. Екипът на ЦРУ отлетял за Сеул в Южна Корея и повторил експеримента с двайсет и пет севернокорейски военнопленници. От тях се искало да се отрекат от комунизма. Те отказали и били екзекутирани... През 1952 г. Дълес докарал д-р Готлиб и екипа му в следвоенен Мюнхен в Южна Германия. Те установили базата си в едно тайно убежище... През зимата на 1952–1953 г. в убежището били докарани десетки „непотребни“. Били им давани огромни количества дроги, някои от които били приготвени от Франк Олсън в „Дитрик“, за да се види дали съзнанието им може да бъде променено. На други били прилагани електроконвулсивни шокове. Всички експерименти били неуспешни. Непотребните били убивани, а телата им – изгаряни.“⁴⁸

След месеци подобни експерименти Готлиб оставал неудовлетворен. Той решил, че трябва да формализира отношенията си с Отдела за специални операции в „Камп Дитрик“. Отделът бил станал една от най-авангардните биохимически лаборатории в света – макар че малцина го знаели, тъй като цялата му работа била секретна. Съоръженията му, включително специално конструираната изпитателна камера, известна като „Осмата топка“, нямали равни на себе си. Готлиб искал да използва тези преимущества, за да издигне „Артишок“ до нови висини.

В продължение на повече от година в рамките на МК-НАОМИ Отделът за специални операции извършвал изследователска и производствена работа за ЦРУ⁴⁹. Готлиб поискал от Дълес да договори формално споразумение, което да му позволи да задълбочи това сътрудничество. Официално то щяло да свърже армейския Химически корпус и ЦРУ, но истинското му значение било по-тясно. То щяло да обвърже малките свръхсекретни звена от всяка организация, които работели по „Артишок“ – Отдела за специални операции в „Камп Дитрик“, ръководен от елитна група армейски учени с авангардно изследователско оборудване, и шепата техни колеги от ЦРУ, които, под ръководството на Готлиб, се канели да развият „Артишок“ в съвсем нови посоки.

„Според споразумение, постигнато с армията през 1952 г. – пишат разследващите от Сената години по-късно, – Отделът за специални операции в Дитрик трябвало да съдейства на ЦРУ в разработката, изпитанието и поддържането на биологични агенти и системи за прилагането им. Според това споразумение ЦРУ се сдобивало със знанията, уменията и съоръженията на армията, за да разработва биологични оръжия, подходящи за употреба от ЦРУ.“⁵⁰

Тайното споразумение дало на Готлиб нов тласък. Той вече бил наблюдавал въздействията на различни дроги върху самия него и колегите му. Оттам бил продължил с даването на дроги в много по-големи дози и в далеч по-мъчителни условия на затворници и други безпомощни хора. Това не било достатъчно. Той искал да знае повече.

Част от лукса, на който се радвали разпитващите от екипа на Готлиб, било знанието, че ако се случело някои непотребни

да умрат по време на експериментите, освобождаването от телата им „нямало да е проблем“. Процесът невинаги бил напълно ефикасен, както установила от собствен опит една американска преводачка, работеща в „Камп Кинг“, докато правела слънчеви бани там в един почивен ден в средата на 1952 г. „Прибрах се от Париж във Франкфурт в неделя сутринта, навреме, за да прекарам целия ден край басейна в Оберурзел, правейки хубав тен – писала тя в писмо до дома. – В 10 ч. измъкнаха от басейна мъртъв мъж.“⁵¹

Чешките преселници в Париж били привлечени от „Льо Селект“ още от отварянето му през 1925 г.⁵² Това е едно от класическите литературни кафенета на града, с украса в стил ар деко и големи прозорци, гледащи към Монпарнас. Редовни клиенти тук били Хенри Милър, Ема Голдман, Самюъл Бекет, Пабло Пикасо, Ман Рей, Луис Бунюел, както и Ърнест Хемингуей – в „И изгрыва слънце“ той пише за безгрижните любовници, които хващат такси край Сена и казват на шофьора: „Льо Селект!“. Харт Крейн веднъж се сбил в бара. Айседора Дънкан хвърлила чиния при едно спречкване заради процеса на Сако и Ванцети. С такова „родословие“ „Льо Селект“ естествено привлякъл един млад американски художник, който пристигнал в Париж през 1951 г.

Станли Гликман показвал художествена дарба още от детството⁵³. През средношколските си години в Ню Йорк посещавал курсове за напреднали и печелел награди. След като пристигнал в Париж, той се записал в „Академи дьо ла Гранд Шомиер“, прекарал следващото лято в изучаване на фрески във Флоренция, а после се върнал да взема уроци от майстора на модернизма Фернан Леже. Ателието му било близо до „Льо Селект“, но не след дълго той започнал да предпочита едно друго кафене, „Льо Дом“, на отсрещната страна на булевард „Монпарнас“. Една вечер през октомври 1952 г. пиел кафето си там, когато се появил негов познат и го поканил отсреща в „Льо Селект“. Гликман се съгласил неохотно.

В „Льо Селект“ двамата се присъединили към група американци, чието консервативно облекло ги откроявало от оста-

налите посетители. Разговорът се насочил към политиката и се разгорещил. Гликман се надигнал да си върви, но един от мъжете настоял да го почерпи с последно питие като жест, че помежду им няма лоши чувства. Гликман казал, че би изпил чаша шартръоз – билков ликьор. Вместо да извика келнера, мъжът отишъл до бара, поръчал лично шартръоза и го донесъл на масата. Той ходел с накуцване, припомнил си по-късно Гликман.

Следващите няколко минути били последните от продуктивния живот на Гликман. След като отпил няколко глътки от питието си, той започнал да усеща „удължаване на разстоянията и изкривяване на възприятията“, както го нарекъл по-късно. Скоро вече халюцинирал. Другите на масата се навели напред, изпълнени с интерес. Един му казал, че можел да прави чудеса. Накрая, обхванат от паника и уплашен, че може да е бил отровен, Гликман скочил и избягал.

След като се събудил на следващата сутрин, Гликман бил връхлетян от нова вълна халюцинации. Виденията обсебили ума му. Той изоставил ученето си и се заскитал безцелно из Монпарнас. Един ден влязъл в „Льо Селект“, седнал и припаднал. Бил откаран с линейка в Американската болница, която поддържала доверени отношения с ЦРУ. В отчетите пише, че му били дадени успокоителни, но по-късно той твърдял, че му били прилагани електрошокове и вероятно бил получил още халюциногенни дроги. Приятелката му, канадка, пристигнала след седмица и го отвела от болницата. Той я изпратил обратно в Канада, предупреждавайки я, че ще си съсипе живота, ако остане с него.

През следващите десет месеца Гликман живеел като отшелник в мансардата си, отказвайки да яде от страх да не бъде отровен. Накрая родителите му научили за състоянието му и го докарали у дома. Той така и не се възстановил. Прекарал останалата част от живота си в един апартамент в манхатънския Ист Вилидж, с кучета като единствена компания. Известно време поддържал малък антикварен магазин. Никога повече не рисувал, не чел книги, не работил системно, нито имал романтична връзка.

„Дори в район, известен с уличните си чешити – се отбелязва в един разказ, – той представляваше необичайна фигура с буйната си бяла коса и червено-черното копринено шалче, вър-

зано на широк възел на врата. Но през повечето време просто седеше на прага си с чаша кафе.⁵⁴

Ако Гликман е бил обект на експеримент от „Артишок“, защо Готлиб е избрал тъкмо него, а не някой друг? Случайността е логична възможност. „Познатият“, който примами Гликман в „Льо Селект“, може просто да го е забелязал да седи в кафенето отсреща и да го е предложил като удобна налична жертва. По-късното разследване обаче разкрива друга възможност.

Няколко месеца преди привидното си отравяне Гликман бил лекуван от хепатит в Американската болница. Изследователите от „Артишок“ били заинтригувани да узнаят дали хората с хепатит не са особено уязвими на ЛСД. Гликман би бил идеалният експериментален обект. По-късна докладна записка на ЦРУ, общаваща резултатите от експериментите, проведени в началото на 50-те години, включва следния извод: „Обектите, у които е налице дори и леко изменение на чернодробната функция, проявяват много силно изразена реакция на ЛСД.“⁵⁵

Докато всеобхватният изследователски проект на Готлиб достигал нови крайности, политиката се намесила, за да гарантира бъдещето му. На 4 ноември 1952 г. американците избрали Дуайт Айзенхауер за президент. Неговата победа осигурила на Готлиб свободата да прави всичко, което му хрумнело.

Един от висшите служители във Вашингтон, с когото Айзенхауер бил работил тясно, бил директорът на Централното разузнаване генерал Уолтър Бедел Смит, негов началник-щаб през Втората световна война. След като встъпил в длъжност, Айзенхауер направил Смит заместник държавен секретар. Така най-високият пост в ЦРУ се овакантил. Айзенхауер преценявал няколко кандидати и накрая избрал онзи, който желяел работата най-страстно – Алън Дълес.

Какво би направил някой друг директор с проекта на Готлиб за контрол на съзнанието – дали би го съкратил, или прекратил, – няма как да знаем. След като обаче Дълес дошъл на власт, Готлиб получил картбланш. И сякаш тази добра новина не стигала, ами Айзенхауер избрал по-големия брат на Дълес – Джон Фостър Дълес – за държавен секретар. Това значело, че на Дър-

жавния департамент можело да се разчита да подкрепи всичко, което правел Готлиб в чужбина, включително и да осигури на „черните обекти“ цялото дипломатическо прикритие, от което се нуждаели.

Отново насърчен, Готлиб продължил усърдно със задачата, която му била възложена – да провежда изследвания върху контрола на съзнанието, стигайки, докъдето може. Той вече бил привлякъл в своята орбита няколко лекари и ги притискал да извършват изпитания на психоактивни дроги. Един от тях, Пол Хоч от Нюйоркската психиатрична болница, се съгласил да инжектира мескалин в свой пациент, за да наблюдават въздействието му. Той избрал един 42-годишен професионален тенисист на име Харолд Блауър, който бил дошъл при него за лечение на депресията си след развод.

Започвайки от 5 декември 1952 г., един от асистентите на Хоч инжектирал на Блауър концентриран дериват на мескалина без никакво обяснение или предупреждение⁵⁶. През следващия месец Блауър бил инжектиран още пет пъти. Той се оплакал, че лечението предизвиквало у него халюцинации, и поискал то да бъде прекратено, но Хоч настоял да продължат. На 8 януари 1953 г. Блауър получил доза, 14 пъти по-голяма от предишните. В протокола се отбелязва, че той протестирал, когато бил инжектиран в 9:53 ч. Шест минути по-късно размахвал бясно ръце. В 10:01 ч. тялото му се вцепенило. Бил обявен за мъртъв в 12:15 ч.

„Не знаехме кучешка пикня ли беше това, или какво изобщо му слагаме“, признава по-късно един от медицинските асистенти.

През първите осемнайсет месеца от експериментите Готлиб не се доближил до разбирането как халюциногенните дроги биха могли да се използват за контрол на съзнанието. Тъкмо обратното, те го принудили да се изправи пред потискащата истина. Тези дроги не били „серум на истината“. Виденията, които предизвиквали, често по-скоро пречели на разпитите, отколкото да им помагат. Те не били и ефективни средства за амнезия – обектите често съзнавали, че са дрогирани, и впоследствие си спомняли преживяното. Изглежда, към барбитуратите, седативите, екстракта от канабис, кокаина и хероина сега можел да

бъде добавен още един клас дроги в списъка с вещества, които не можели надеждно да накарат хората да говорят.

На Готлиб му оставало да избира между две заключения: или не съществува такова нещо като „серум на истината“, или то действително съществува и очаква да бъде открито. Той бил нает да проучва, а не да се предава. Това било и в природата му. Подобно на другарите си от „Артишок“, Готлиб вярвал, че може да открие начин да контролира човешкото съзнание. Преди всички останали той стигнал до заключението, че този начин се крие в ЛСД. Давал си сметка, че това е много сложно вещество, бил убеден, че то може да има решаващо значение за подмолната работа, и бил решен да продължи да го изучава.

След като Алън Дълес вече бил назначен за директор на Централното разузнаване, бюрократичните амбиции на Готлиб нараснали. Той знаел, че Дълес ще подкрепи всеки проект, предложен от него. Какъв да бъде той? Това бил период, през който Готлиб провеждал „самоексперименти“ с ЛСД, така че въображението му било плодовито. Той размишлявал върху все по-амбициозните проекти на ЦРУ за контрол на съзнанието. Това бил моментът, решил Готлиб, да ги разшири още повече.

Замислил един нов проект, който да обхване „Артишок“ и да даде на него самия власт над всички изследвания на ЦРУ върху контрола на съзнанието. С тези правомощия той щял да изпробва всички въобразими дроги и методи, плюс някои все още невъобразени. Щял да бъде свободен да експериментира не само с „непотребни“ в тайни затвори в чужбина, но и да дава ЛСД на осведомени и неосведомени американци. Оттам щял да продължи с изпитанието, изучаването и изследването на всяко вещество и метод, които биха могли да се използват като инструмент за контрол на съзнанието. Всички експерименти щели да се провеждат под шапката на единна програма, ръководена от него.

Ричард Хелмс, вече началник на операциите към дирекцията по планирането в ЦРУ, споделял ентузиазма на Готлиб. Двата заедно съставили за Дълес документ, описващ каква ще бъде целта на тази програма.

Готлиб се канел да пусне в ход най-систематичния и най-широкообхватен проект за контрол на съзнанието, предприеман

някога от някоя държава. В същото време той поемал и другата си важна роля – на върховен отровител. Двете неща се съгласували добре. Готлиб бил старшият химик на ЦРУ. Той бил ръководил прилагането върху хора на неоткриваеми количества и видове дрога. В резултат на тези експерименти знаел повече от всеки друг американец за ефектите на токсините върху човешкото тяло. Ако служител на ЦРУ или някой друг в американското правителство имал нужда от отрова, логично било Готлиб да е човекът, който да я създаде.

Вечерта на 30 март 1953 г. Алън Дълес седнал на вечеря в дома си в Джорджтаун с един от своите висши служители, Джеймс Кронтал⁵⁷. Дватама мъже били другари от УСС в Европа и останали близки помежду си. Тази вечер Дълес имал една много неприятна новина. Той казал на Кронтал, че служителите по сигурността в ЦРУ – двама от които подслушвали и в същия този момент – били открили ужасната му тайна. Кронтал бил педофил, заснет на филм в компрометираща ситуация и изнуден да работи като двоен агент: първо за нацистите, а после за руснаците.

Дълес говорил печално за пътищата, по които натрапчивите лични импулси могат да унищожат кариерата. Дватама мъже се разделили около полунощ. Служители по сигурността придружили Кронтал до дома му. Късно на сутринта той бил намерен мъртъв в спалнята си на втория етаж. Директорът на ЦРУ по сигурността, полковник Шефийлд Едуардс, писал в доклада си, че „до тялото е бил намерен празен флакон и се предполага, че е поел отрова“. Години по-късно един от служителите по сигурността в ЦРУ по онова време, Робърт Кроули, предположил какво се е случило и кой е направил отровата.

„Алън вероятно е имал специално подготвен препарат, който е дал на Кронтал – казал Кроули. – Д-р Сидни Готлиб и неговите медици произвеждаха най-различни отрови, които не биха могли да бъдат открити при обикновена аутопсия.“⁵⁸

Докато се развивал този драматичен епизод, Готлиб и Хелмс работели върху своя документ, с който предлагали ЦРУ да започне нов, по-широк проект за контрол на ума. Хелмс го изпратил

на Дълес на 3 април – само четири дни след като Дълес бил домакин на прощалната вечеря на Кронтал.

ЦРУ публикува редактирана версия на този документ⁵⁹. В нея Хелмс съобщава, че „изключително чувствителен“ изследователски проект „е активно в ход от средата на 1952 г. и набра значителна сила през последните няколко месеца“. И препоръчва този проект да бъде разширен, за да включи експерименти от „такава ултрачувствителна природа, че не могат и не трябва да бъдат осъществявани чрез договори, които да свързват ЦРУ или правителството с въпросната работа“. Тези експерименти „се намират изцяло в две ясно обособени области на усилия“.

- (а) да се разработи възможност за тайна употреба на биологични и химически материали. Тази област включва произвеждането на различни физиологични състояния, които биха могли да са от полза при настоящи или бъдещи нелегални операции. Освен офанзивния потенциал, разработката на широки възможности в тази област на тайната химическа и биологична война ни дава обстоятелни познания за теоретичния потенциал на враговете [sic], позволявайки ни по този начин да се защитим срещу противник, който може да не е толкова съдържан като нас в прилагането на тези методи. Например: възнамеряваме да изследваме разработването на химически материал, предизвикващ нетоксично аномално психично състояние, чиято специфична природа може да бъде предсказана сравнително добре за всеки индивид. Този материал би могъл евентуално да е от полза при дискредитирането на личности, извличането на информация, внушаването на идеи и другите форми на умствен контрол.

- (б) [редактирано]

На 10 април 1953 г., докато разглеждаше това предложение, Дълес го описал в едно красноречиво слово пред група състуденти от Принстънския университет, събрали се в Хот Спрингс, Вирджиния⁶⁰. Той завоалирал изкусно разкритията си, претендирайки, че говори за съветски, а не за американски проект. Никой в залата не би могъл да разгадае шифъра му, докато говорел.

От перспективата на историята обаче е ясно, че думите му са се отнасяли тъкмо за експериментите, които служителите на ЦРУ и учените от „Камп Дитрик“ провеждали в онзи момент, и че предстояло те да станат още по-интензивни.

Дълес започнал речта си с въпроса „дали осъзнаваме колко зловеща е станала битката за човешките умове“. Той избягвал да споменава методите, използвани от неговите хора, но все пак говорил за „безкрайните разпити, водени от екипи брутални следователи, докато жертвите са лишени от сън“. Целта на тази и други злоупотреби, казал той, била „извращаването на съзнанието на избрани индивиди, които биват третирани по такъв начин, че губят способността си да изразяват собствените си мисли... Подобно на папагали, тези индивиди, така обработени, могат да повтарят мисли, които са били втълпени в ума им от външно внушение. На практика при тези обстоятелства мозъкът става грамофон, който върти плоча, поставена му от външен генератор и върху която той няма контрол“.

Бихме могли да наречем това, в новата му форма, „мозъчна война“. Мишената на тази война е съзнанието на хората на колективна и индивидуална основа. Целта ѝ е така да обработи съзнанието, че то вече да не реагира на свободноволева или рационална основа, а в отговор на импулси, внедрени отвън... Човешкият ум е най-финият инструмент. Той е толкова прецизно устроен, толкова чувствителен към въздействието на външни влияния, че се оказва моделируем в ръцете на зловещи хора. Руснаците сега използват извращаването на мозъка като едно от главните си оръжия при воденето на Студената война. Някои от тези методи са толкова рафинирани и толкова противни на нашия начин на живот, че ние се отдръпваме в нежелание да се сблъскаме с тях.

Дълес завършил речта си с жаловито оплакване. „Ние, на Запад, сме донякъде спънати в мозъчната война – казал той. – Не разполагаме с хора, върху които да изпробваме тези експерименти като лабораторни мишки.“

Истината била обратната. Дълес претендирал за морално превъзходство, заявявайки, че той, ЦРУ и правителството на Съединените щати никога не биха паднали дотам да правят

брутални експерименти с хора въпреки волята им. В рамките на своите проекти „Синя птица“ и „Артишок“ обаче той провеждал тъкмо такива експерименти вече две години. Дълес изобщо не се отдръпвал от най-крайните следствия на мозъчната война. Писмото, изпратено му от Хелмс, предлагало точно такъв вид проект без задръжки и ограничения, какъвто той искал да започне.

„Сред членовете на тази група беше на мода представата, че те се отнасят безстрастно към опасностите, рисковете и човешкия живот – казва години по-късно Рей Клайн, един от ранните служители на ЦРУ. – Хелмс би сметнал за сантиментално и глупаво да се противопоставя на нещо подобно.“⁶¹

Под ръководството на Готлиб, с насърчението на Дълес и административната закрила на Хелмс, „Артишок“ бил станал един от най-жестоките насилствените проекти, финансирани някога от американска държавна институция. Било дошло времето, съгласил се сега Дълес, да го засият и систематизират. Готлиб се бил доказал. Той бил готов за нова отговорност, уникална в американската история. Само шепа хора знаели, че той я поемал.

На 13 април 1953 г. Дълес одобрил формално „ултрачувствителния“ проект, предложен от Хелмс десет дни по-рано. Това правело Готлиб американския цар на контрола на съзнанието. Той се заловил за работа, разполагайки с три актива: начален бюджет от 300 000 долара, неподлежащ на финансов контрол; разрешение да започва изследвания и да провежда експерименти по своя воля, „без подписването на обичайните договори или други писмени споразумения“; и ново кодово име⁶². Попрището изисква кодовите имена да са безсмислени, така че, ако бъдат открити, да не подсказват нищо за проекта, за който се отнасят. Въпреки това Дълес не могъл да устои да не даде на новия проект име, отразяващо неговата „ултрачувствителна работа“, както я нарекъл той. Проектът на Готлиб щял да се нарича МК-УЛТРА.